

Jacek Lyszczyzna

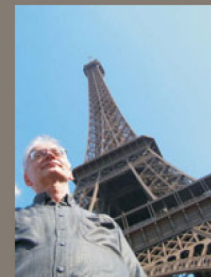
Natura,
historia,
egzystencja

W poszukiwaniu
romantycznego uniwersum

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2011

Prof. dr hab. Jacek Lyszczyzna jest historykiem literatury specjalizującym się w problematyce epoki romantyzmu. Profesor w Zakładzie Historii Literatury Oświecenia i Romantyzmu Uniwersytetu Śląskiego, jest członkiem Komisji Historycznoliterackiej PAN – Oddział w Katowicach, Asociación Española de Semiótica (Hiszpania) i Society for Iberian-Slavonic Studies – CompaRes (Portugalia).

W swej działalności dydaktycznej i naukowej zajmuje się przede wszystkim poezją epoki romantyzmu, wybranymi problemami teorii literatury oraz twórczością poetów polskich na Śląsku w XIX wieku. Jest autorem dziewięciu książek poświęconych tej tematyce, takich jak: *Twórczość poetycka Maurycego Gosławskiego*. Katowice 1994; *Pielgrzym w kraju rozkoszy. O poezji Konstantego Gaszyńskiego*. Katowice 2000; *Leksykon przypomnień. Literatura polskiego romantyzmu*. Warszawa 2002; *Na śląskim Parnasie. Poezja polska na Śląsku 1795–1922 wobec tradycji i współczesnych prądów literackich*. Katowice 2002. Jego dorobek naukowy obejmuje także ponad 110 rozpraw naukowych opublikowanych m.in. w USA, Hiszpanii i na Litwie, kilkanaście recenzji zamieszczonych w czasopismach naukowych, pięć edycji twórczości polskich poetów. Jacek Lyszczyzna zajmuje się również tłumaczeniem poezji hiszpańskiej, m.in. wierszy Federica Garcii Lorki oraz autorów współczesnych.

Natura, historia, egzystencja

W poszukiwaniu romantycznego uniwersum

*Pamięci
mojego Mistrza i Nauczyciela
Profesora Ireneusza Opackiego*

NR 2885

Jacek Lyszczyzna

Natura, historia, egzystencja

W poszukiwaniu romantycznego uniwersum

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2011

Redaktor serii: Historia Literatury Polskiej
Marek Piechota

Recenzent
Zbigniew Sudolski

Redaktor
Agnieszka Plutecka

Projektant okładki i redaktor techniczny
Małgorzata Pleśniar

Korektor
Aleksandra Gaździcka

Copyright © 2011 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-2006-9
(wersja drukowana)

ISBN 978-83-8012-649-7
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 11,5. Ark. wyd. 11,0. Papier
offset. kl. III, 90 g Cena 20 zł (+ VAT)

Łamanie: Pracownia Składu Komputerowego
Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego
Druk i oprawa: PPHU Totem s.c., M. Rejnowski, J. Zamiara
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Spis treści

Wstęp	7	5
Romantycy – nasi współcześni	9	
Pierwiastki sentymentalne w świecie poetyckim Adama Mickiewicza	26	
Ballady, romanse i romantyczna antropologia	39	
Romantyczne widzenie natury	48	
Subiektywny realizm romantycznego opisu	64	
Dwa poematy, czyli kryzys romantycznej epiki. <i>Wacława dzieje</i> Stefana Garczyńskiego i <i>Tęsknota</i> Maurycego Gosławskiego	69	
Antagonista, przewodnik, bohater. Romantyczne kreacje postaci księdza	78	
Romantyczne odkrycie historycznego wymiaru współczesności	88	
Romantyczna sugestia autobiografizmu tekstu	98	
Romantycznego bohatera kłopoty z tożsamością	110	
„...ja stąпам ku sądowi Boga”. O dylematach etycznych bohatera romantycznego	116	
Bóg filozofów, Bóg romantyków	123	
Dwa romantyzmy	137	

Dwie koncepcje poezji w lirykach mistycznych Juliusza Słowackiego	143
Etyka i estetyka w twórczości genezyjskiej Juliusza Słowackiego	161
Romantyczna idea Europy	170
Nota bibliograficzna	177
Indeks osobowy	179
Summary.	183
Résumé	184

Wstęp

Książka *Natura, historia, egzystencja. W poszukiwaniu romantycznego uniwersum* przynosi zbiór rozpraw, będących efektem wieloletnich studiów nad poezją polskiego romantyzmu, uczynionych zarówno w trakcie wykładów i zajęć uniwersyteckich, jak i na kartach różnych publikacji i w toku licznych sesji i konferencji naukowych. Składają się na nią więc wybrane teksty drukowane już na łamach czasopism lub książek zbiorowych oraz artykuły nowe, dotychczas niepublikowane.

Wszystkie one – jak uczył niegdyś nas, swoich studentów, nasz Mistrz, nieodżałowanej pamięci Profesor Ireneusz Opacki – trzymają się mocno badawczego gruntu, jakim dla filologa jest tekst utworu literackiego, choć nie chodzi w nich o interpretację konkretnych wierszy czy poematów. Głównym ich celem jest bowiem – choć tekst konkretnego utworu jest zawsze punktem wyjścia i fundamentem ostatecznej weryfikacji założonych tez – dostrzeżenie pewnych dokonujących się w literaturze pierwszej połowy XIX stulecia procesów i tendencji ewolucyjnych, które się w tych tekstach przejawiają.

Znalazły się tu więc rozprawy dotyczące wczesnego romantyzmu, romantycznego widzenia natury i historii, romantycznej antropologii i religijności, koncepcji bohatera literackiego i autobiografizmu tekstu, problematyki genologicznej lat trzydziestych XIX wieku, aż po genezyjską poezję Juliusza Słowackiego, postrzeganą tu jako punkt dojścia ewolucji romantycznych koncepcji, będący próbą stworzenia nowego języka i nowej estetyki.

Niejako klamrą, spinającą zgromadzone w tej książce teksty, są rozprawy przynoszące refleksje nad dzisiejszym stanem tradycji romantycznej w świadomości polskiego społeczeństwa i jej perspektywami na przyszłość oraz wkładem literatury romantycznej w europejskość naszej kultury.

Nota bibliograficzna

W książce znalazły się nowe, zmienione na ogół wersje rozpraw drukowanych już wcześniej w pracach zbiorowych i czasopismach: 177

Dwie koncepcje poezji w lirykach mistycznych Juliusza Słowackiego. W: *Poetyka przemiany człowieka i świata w twórczości Juliusza Słowackiego.* Red. M. ŚLIWIŃSKI. Olsztyn 1997, s. 29–41.

Antagonista, przewodnik, bohater. Romantyczne kreacje postaci księdza. W: *Z Bogiem przez wieki. Inspiracje i motywy religijne w literaturze polskiej i literaturach zachodnioeuropejskich XIX i XX wieku.* Red. P. ŻBIKOWSKI. Rzeszów 1998, s. 103–109.

Romantyczne widzenie natury. W: *Problemy środowiska i jego ochrony.* T. 6. Red. M. NAKONIECZNY, P. MIGULA. Katowice 1998, s. 277–291.

Pierwiastki sentymentalne w świecie poetyckim Adama Mickiewicza. W: *Adam Mickiewicz i kultura światowa.* Warszawa 1999, s. 9–18.

Dwa poematy, czyli kryzys romantycznej epiki. „Wacława dzieje” Stefana Garczyńskiego, „Tęsknota” Maurycego Gosławskiego. W: *Genologia i konteksty.* Red. C. DUTKA. Zielona Góra 2000, s. 235–240.

Etyka i estetyka w twórczości genezyjskiej Juliusza Słowackiego. W: *Słowacki współczesnych i potomnych.* Red. J. BOROWCZYK, Z. PRZYCHODNIAK. Poznań 2000, s. 131–138.

Romantycy – nasi współcześni? „Postscriptum” 2002, nr 4, s. 6–14.

Romantyczne odkrycie historycznego wymiaru współczesności. W: *Pejzaże kultury. Prace ofiarowane Profesorowi Jackowi Kolbuszewskiemu w 65. rocznicę Jego urodzin.* Red. W. DYNAK, M. URSEL. Wrocław 2005, s. 107–113.

„*Ja stąпам ku sądowi Boga*”. O dylematach etycznych bohatera romantycznego. W: *Światło w dolinie. Prace ofiarowane Profesor Halinie Krukowskiej.* Red. K. KOROTKICH, J. ŁAWSKI, D. ZAWADZKA. Białystok 2007, s. 161–165.

Romantyczna sugestia autobiografizmu tekstu. W: *Biografie romantycznych poetów.* Red. Z. TROJANOWICZOWA, J. BOROWCZYK. Poznań 2007, s. 139–146.

Bóg filozofów, Bóg romantyków. W: *Religie i religijność w literaturze i kulturze romantyzmu.* Red. E. KASPERSKI, O. KRYSOWSKI. Warszawa 2008, s. 45–57.

Po raz pierwszy drukowane są rozprawy:

Ballady, romanse i romantyczna antropologia

Dwa romantyzmy

Romantyczna idea Europy

Romantycznego bohatera kłopoty z tożsamością

Subiektywny realizm romantycznego opisu

Indeks osobowy

Aleksander I, car Rosji 87, 128

Bachórz Józef 79

Bachtin Michaił 72

Ballanche Pierre-Simon 146

Balzac Honoré de 11

Bizan Marian 81, 125

Bobrowa Joanna 149, 157

Böhme Jakob 154

Bonczyk Norbert 61, 62

Bravo Paweł 20

Brodziński Kazimierz 29, 86, 133

Brydzińska-Osmólska Stefania 168

Brzozowski Jacek 130

Byron George Gordon 25, 113, 114

Cervantes Miguel de 115

Cieszkowski August 136, 168, 175

Cieśla-Korytowska Maria 146

Cysewski Kazimierz 29, 40

Czczot Jan 103

Damrot Konstanty 60, 61

Daszkiewicz Cyprian 103

Dejmek Kazimierz 19

Dernałowicz Maria 103

Dopart Bogusław 40

Dostojewski Fiodor 72

Dumas Alexandre 11

Eco Umberto 20

Feliński Alojzy 90, 128

Floryan Władysław 119

Frankowski Janusz 121

Garczyński Stefan 5, 69, 72, 73,
76–79, 81–84, 86, 100, 107, 113,
123, 125, 126, 130, 132, 134

Gaszyński Konstanty 14, 109, 167–
169

Gierulanka Danuta 64

Goethe Johann Wolfgang 22, 33,
43, 113, 114

Golański Filip Nierusz 70

Goliński Zbigniew 70, 98, 124

Gomulicki Juliusz Wiktor 9, 91,
95, 175

Gosławski Maurycy 5, 14, 61, 69–
71, 74, 76–79, 81–84, 86, 92–
94, 100, 104, 106, 107, 111,
123, 128, 132, 133, 135

Goszczyński Seweryn 14, 114, 120

Grześkowiak-Krwawicz Anna 115

Gumkowski Marek 29

Hegel Georg Wilhelm Friedrich
51, 143, 175

Hertz Paweł 120

Ingarden Roman 64

Janion Maria 12, 144, 161

Jasiński Jakub 123

Jaworska Elżbieta 103

Karol Wielki 170

Karpiński Franciszek 29, 53, 65

Kiślak Elżbieta 29

Klonowic Sebastian Fabian 59

Kochanowski Jan 49, 58, 59, 119

Kolbuszewski Stanisław 61

Kołtataj Hugo 128

Korzeniowski Józef 99

Kossowski Stanisław 168, 169

Kostkiewiczowa Teresa 26, 27, 29,
56, 65, 70, 98, 124

Kowalczykowa Alina 79, 114, 145,
147, 161

Koźmian Kajetan 137

Kółakowski Feliks 103

Kraśński Zygmunt 86, 90, 109,
113, 114, 120, 136, 138, 160,
167, 168, 175

Kraszewski Józef Ignacy 11

Królikowski Józef Franciszek 98

Krzyżanowski Julian 60, 85, 115,
117–119, 122, 127, 145, 164

Ksiądz Marek, właśc. Marek Jan-
dołowicz 84, 85

Kubiak Jacek 28, 90

Kuziak Michał 114

Lechoń Jan 18

Lelewel Joachim 25, 174

Lenartowicz Teofil 139

Libera Zdzisław 52, 57, 59, 65

Loth Roman 18

Lyszczyna Jacek 69, 79, 111, 130,
133

Łapiński Henryk 69, 78

Maciejewski Janusz 85

Maciejewski Marian 54, 76

Makaruk Maria 141

Makowski Stanisław 115, 156, 157

Malczewski Antoni 52, 53, 114,
119, 162

Markiewicz Henryk 88

Maślanka Julian 126

Mateusz, św. 120

Mączewski Przemysław 71

Mickiewicz Adam 5, 12–14, 19, 23,
25–30, 35, 37, 40, 41, 43–47,
49–51, 54, 55, 57, 62, 66–68,
70, 79, 80, 93–96, 100, 102,
103, 106, 108, 113, 114, 117–
121, 123–133, 138, 141, 152,
155, 162, 163, 167, 168, 174

Mikołaj I, car Rosji 94, 128

Mochnacki Maurycy 10, 28, 29,
37, 38, 60, 72, 73, 90, 92, 106,
127, 152

Modzelewska Natalia 72

Morawski Franciszek 112

Napoleon I Bonaparte 95, 128, 172

Naruszewicz Adam 52

Norwid Cyprian Kamil 9–13, 86,
91, 95, 96, 112, 138, 139, 174,
175

Norwid Ludwik 149

Novalis, właśc. Friedrich Leopold
von Hardenberg 146

Nowak Zbigniew Jerzy 49, 68, 80,
95, 121

Nowicka Elżbieta 28, 90

Odyniec Antoni Edward 141, 142

Oesterreicher-Mollwo Marianne 154

Opacka Anna 33, 50, 77

Opacki Ireneusz 7, 16, 33, 37, 50,
55, 73, 76, 77, 86, 130, 156,
159

Orzeszkowa Eliza 16

Piwińska Marta 29

Pol Wincenty 85, 87, 140, 141
Prokop Jan 79, 154
Prus Bolesław 16
Przybylski Ryszard 90
Przychodniak Zbigniew 28, 90

Rej Mikołaj 49
Ropelewski Stanisław 24, 175
Rostworowski Emanuel Mateusz 85
Rzewuski Henryk 140

Sawrymowicz Eugeniusz 119, 127
Schelling Friedrich Wilhelm Joseph 127
Schiller Friedrich 113, 114
Schipper Henryk 28
Scott Walter 91
Shakespeare William (Szekspir) 114
Siemieński Lucjan 167, 168
Sienkiewicz Henryk 16, 17
Skibiński Ziemowit 10, 29, 60, 106, 152
Sławek Tadeusz 130
Sławiński Janusz 13
Słowacki Euzebiusz 70, 99, 100
Słowacki Juliusz 6, 7, 12, 13, 15, 23, 27, 60, 63, 72, 76, 85, 91, 94, 100, 104, 105, 107, 108, 111, 113, 114, 116, 117, 119, 120, 122, 123, 126–128, 130, 138, 143, 145–147, 150–154, 156, 157, 160–167, 169, 177
Słowaczyński Andrzej 86
Sobolewski Jan 103
Stajewska Zofia 69, 79
Stanisz Marek 39, 111
Staszic Stanisław 128
Stattler Wojciech 150
Stefanowska Zofia 40, 80, 94, 103, 117, 124, 155
Sudolski Zbigniew 109, 145, 168, 169

Swedenborg Emanuel 153, 154
Szeląg Zdzisław 107
Szturc Włodzimierz 169

Śniadecka Ludwika 104

Tomkowski Jan 153
Towiański Andrzej 15, 145, 152, 153, 161, 167
Trembecki Stanisław 56, 59, 65
Trzynadłowski Jan 56, 65

Ujejski Kornel 112

Wacław z Oleska, właśc. Wacław Zaleski 44
Weinsberg Adam 20
Weintraub Wiktor 31
Witkowska Alina 137, 143, 152, 161
Woronicz Jan Paweł 86, 128
Wujek Jakub 121
Wyka Kazimierz 88
Wyspiański Stanisław 17

Zaleski Józef Bohdan 27, 107
Zdziarski Stanisław 104
Zgorzelski Czesław 25–27, 30, 33, 36, 41, 50, 67, 117, 129, 141, 143, 144, 155, 158, 161, 163, 174
Zielińska Marta 103
Zieliński Andrzej 86
Zienkiewicz Leon 71, 83, 93, 106, 135

Żbikowski Piotr 40, 134
Żeromski Stefan 17
Żmigrodzka Maria 27, 28, 144, 146, 161
Żukowska Kazimiera 59
Żywczyński Mieczysław 126

Jacek Lyszczyzna

Nature, history, existence

In search of a Romantic universe

Summary

The book *Nature, history, existence. In search of a Romantic universe* consists of 16 studies devoted to important issues of the Polish pre-November, and national as well as emigration Romanticism of the 1830s and 1840s. The texts bring reflections on the nature and identity of the literature at this time-period, starting from, among other things, relationships of an early Romanticism with sentimentalism, the specificity of realism and anthropology in its first decade, as well as the nature- and history-related issues crucial for the whole culture at that time. The subsequent articles in this volume are devoted to, among others, genealogical issues, autobiographic tendencies and character creation in Romantic works to metaphysical and mystic tendencies later in the very period, among others, in works by Juliusz Słowacki. Also the attention was paid to national Romanticism and the need to revise the literature of this circle. The book closes with a sketch aimed at shaping the idea of a common Europe in the first half of the 19th century.

Jacek Lyszczyzna

Nature, histoire, existence
En quête de l'univers romantique

Résumé

Le livre *Nature, histoire, existence. En quête de l'univers romantique* se compose de 16 esquisses consacrées aux problèmes importants du romantisme polonais d'avant l'Insurrection de novembre et des années 30. et 40. du XIXe siècle au pays et à l'émigration. Ces textes apportent une réflexion sur l'essence et l'identité de la littérature de cette époque, en commençant par des relations entre le romantisme débutant et le sentimentalisme, la spécificité du réalisme et de l'anthropologie dans sa première décennie ainsi que des questions de la nature et de l'histoire, cruciales pour la culture de cette période. Les articles suivants de ce tome se concentrent, entre autres, sur des problèmes du genre, des tendances autobiographiques et sur la création du héros dans les oeuvres romantiques, jusqu'aux tendances métaphysiques et mystiques de la phase de cette époque, comme dans la phase tardive de l'oeuvre de Juliusz Słowacki. L'auteur étudie également la problématique du romantisme en Pologne et postule la revalorisation de la littérature de ce cercle. L'ensemble se clôt par une esquisse consacrée à la formation de l'idée de l'Europe commune dans la première moitié du XIXe siècle.

